

הנוי והניצח לחי עולמים

(מסורת 1804)

2. ומגרש, ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי לעיר, ואין²⁶ רשאין לכנות שם בית, ולא לנטוע כרם, ולא לזרוע זרעה. *ל' ע"ג א*

3. אלף אמה סביב, ואחריו הוא אומר: אלפים אמה (פסוק ה). הא כיצד²⁷, אלפים הוא נותן להם סביב, ומהם אלף הפנימים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים. *ל' ע"ד א*

4. מַגְרָשֵׁי הָעָרִים כְּכֹר וְתַפְרָשׁוּ בְתוֹרָה שֶׁהֵם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אַמָּה לְכָל רוּחַ מְקִיר הָעִיר וְחוּצָהּ. שְׁנַאֲמַר מְקִיר הָעִיר וְחוּצָהּ אֵלָּף אַמָּה סָבִיב וְלִהְלִין הוּא אוֹמֵר, וּמִדָּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פְּאֵת־קִדְמָה אֲלָפִים בְּאַמָּה וְגו' - אֵלָּף הָרְאשׁוֹנִים מְגַרֵשׁ וְאֲלָפִים שְׁמוֹדֵדִין חוּץ לְמִגְרֵשׁ לְשָׂדוֹת וְכַרְמִים: *ל' ע"ה א*

6. מַרְחִיקִין אֶת הָאֵילָן מִן הָעִיר עֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ אַמָּה, וּבְחָרֹב וּבְשִׁקְמָה חֲמִשִּׁים אַמָּה. *ל' ע"ו א*

8. ותיפוק ליה דאין עושין ומגרש שדה. משנה היא צפ"א חמיון של ערכין (דף ג:) ומגרש אלף אמה הוא וכל אלף אמה אסור לעשותו 5 שדה וקס"ד לא שדה לכן ולא שדה אינן: לא צריכא לר' אלעזר. דפליג הסם ושאר דב"א בערי הלויס אבל בערי ישראל כו': ה"ג ולרבנן דאמרי אין עושין חני מילי בורעים אבל 10 באילנות עושין. בתוך אלף אמה: והכא. בתוך עשרים וחמש אמה משום מוי העיר אין עושין: *ל' ע"ז א*

7. מאי טעמא אמר עולא משום נוי העיר ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא צריכא לר"א דאמר עושין שדה מגרש ומגרש שדה הכא משום נוי העיר לא עבדינן ולרבנן נמי דאמרי אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ה"מ זרעים אבל אילנות עבדינן והכא משום נוי העיר לא *ל' ע"ח א*

9. וטעמא דהא מילתא משום נוי העיר לפיכך אין דין זה נוהג בחוצה לארץ: *ל' ע"ט א*

1. וידבר יהוה אל־משה בעֲרֵבֶת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן וַיֹּחֲזֶה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לַלֹּיִם מִנְחָלַת אַחֲזָתָם עָרִים לְשֶׁבֶת וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סָבִיבֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלֹּיִם: וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֶׁבֶת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וּלְרֹכְשָׁם וּלְכָל חֵיתָם: וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלֹּיִם מְקִיר הָעִיר וְחוּצָהּ אֵלָּף אַמָּה סָבִיב: וּמִדָּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פְּאֵת־קִדְמָה אֲלָפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פְּאֵת־נֹגֵב אֲלָפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פְּאֵת־יָם אֲלָפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פָּאֵת צָפוֹן אֲלָפִים בְּאַמָּה וְהָעִיר בְּתוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים: וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלֹּיִם אֵת שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶס שְׁמָהּ הָרֵצָח וְעֹלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבַּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר: כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלֹּיִם אַרְבַּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְּהֶן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶן: וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֶב וְתָרְבוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲטָה תִּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נַחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתְּנוּ מַעְרֵיו לַלֹּיִם: *ל' ע"י א*

5. משרשי המצוה לפי שערי הלויים היו נכונים לצרכי כל שאר השבטים, כי הוא השבט הנבחר לעבודת ה' וכל עסקם היה בחכמה, שלא היו טרודים בעבודת האדמה כשאר שבטי ישראל, ועליהם נאמר יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל (דברים לג י), ומתוך שהחכמה בתוכם היה עסק כל ישראל תמיד עמהם, מלבד שהיו בתוך עריהם ערי מקלט הרוצח, ומתוך כך גם כן היו עיני כל ישראל על עריהם כי לא ידע האדם מה ילד יום, ולכן היה בדין להיות אותן הערים אשר יד הכל שוה בהן ולב הכל עליהם להיותן בתכלית היופי והחמדה, ושבח כל עם ישראל בכך, ומפני כן באה הצוואה עליהם שלא לשנות בעניינם דבר כי אדון החכמה ייסדן ותקנן והגביל גבולם וירא כי כן טוב, וכל חלוף אחר דבריו אינו אלא גרוע וגנאי. *ל' ע"כ א*

שְׁלֹשָׁה מַרְחִיבִין דַּעְתוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: דִּירָה נְאֻה, וְאֲשֶׁה נְאֻה, וְכָלִים נְאֻים.

גיכות זו נ"א

בפני השנועה: שמעתי בשם הגאון ז"ל, על הפסוק בסוף משלי ולא, ט, "שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל". והקשה הוא ז"ל, הלא מצינו כי האמהות נשתבחו בחן וביופי, וגם ביוסף כתיב "ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה" (להלן לט, ו).

ותירץ שהפירוש הוא: "שקר החן והבל היופי" היינו, כשהן בלי יראת ה', וכן כנוסם זהב באף חזיר, אבל "אשה יראת השם היא תתהלל" רצה לומר, דכעת גם החן והיופי תתהלל.

בפני השנועה: פירש דודי זקני הגר"א ז"ל מוויילנא, הפסוק "שקר החן וכו'" (משלי לא, ט). וקשה, אם חן ויופי הוא הבל ושקר, איך משבח הכתוב בדבר שקר, שאמר "ורחל היתה וכו'". ואמר הוא ז"ל, שהיופי הוא הבל ושקר אם הוא לבד, אבל באשה יראת ה' היא מעלה גדולה. והכי פירושו, "שקר החן וכו' - אשה יראת ה' - היא", היינו החן והיופי המוזכר למעלה, "תתהלל".

11. דַּתְּנָא: זֶה אֵלֵי, וְאַנְהוּ -

הַתְּנָא לְפָנָיו בְּמִצּוֹת; עֲשֵׂה לְפָנָיו סוּכָה נְאֻה, וְלוּלָב נְאֻה, וְשׁוֹפָר נְאֻה, צִיצִית נְאֻה, סֶפֶר תּוֹרָה נְאֻה וְכַתּוּב בּוֹ לְשֵׁמוֹ בְּדִי נְאֻה, בְּקוּלְמוֹס נְאֻה, בְּלְבָלָר אוֹמֵן וְכוּרְכוֹ בְּשִׁירָאין נְאֻין. *ל' ע"ל א*

והוא

17. כמראת הצבאת. ציור רעיון באופן

מוחשי באמצעות חומר המתאים לאותו רעיון, מובעת על ידי הציור "עשה ב". כך (לעיל לא, ד): "לחשב מחשבת לעשות בזהב" וגו'. אשר על כן, מכיון שנאמר כאן: "ויעש את הכיור וגו' במראת" וגו', נמצא שהצורה והמטרה של החומר שממנו נעשה הכיור, אינן נופלות בחשיבותן לגבי הרעיון המומחש, מאשר החומר עצמו.

18. הלא דבר גדול הוא, שכלי השרת המיועד לקידוש ידים ורגלים - הווי אומר, לקידוש המעשים והשאיפות (עיין פירוש לעיל ל, יז) - נעשה ממראות. תכליתה של המראה היא להבליט את מראה החושי-גופני של האדם, כדבר שיש להתבונן בו במיוחד. נמצא שהקדש החושים הטבוע בהווייה האנושית הגופנית, לא רק שאינו מופקע מהתקדשות הבאה מהמקדש אלא הוא דווקא הדבר הראשון והעיקרי להתקדשות זו.

19. ושמה פירוש הביטוי "כמראת הצבאת" הוא, שמראות הנחושת אפילו לא הותכו, אלא הכיור נעשה מהמראות באופן שצורתן נותרה כמעט ללא שינוי, וניתן היה עדיין להכירה. בדרך כלל אין להשתמש בכלי הדיוט למלאכת גבוה ללא שינוי צורה. אולם נראה שכאן היה יוצא מן הכלל, בשל הרעיון המוסרי העמוק שיבוא בכך לידי ביטוי. עיין אליה רבה על אורח חיים (ס"ב קמז, א ס"ק ד).

והוא

14. וטעם הצובאות, כי משפט כל הנשים להתיפות לראות פניהם בכל בקר במראות נחשת או זכוכית לתקן הפארים שאל ראשיהם, הם הנזכרים בספר ישעיה⁵³, כי מנהג ישראל היה כמנהג ישמעאל עד היום. והנה היו בישראל נשים עובדות ה' שסרו מתאות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתיפות. רק באות יום יום אל פתח האהל מועד להתפלל ולשמע דברי המצוות. וזהו אשר צבאו פתח אהל מועד, כי היו רבות.

15. אשר צבאו פתח אהל מועד, לשמוע דברי אלהים חיים, כאמרו "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד" (לעיל לג ז), ואתן הנשים מאסו עניני תכשיטיהן, והקדישו מראותיהן להורות שאינן צריכות עוד להן¹⁵.

והוא

16. כמראת הצבאת, כנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקב"ה: קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים, כשהיו בעליהן יגיעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם, ונטולות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה, ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם, ומתעברות ויולדות שם, שנאמר: תחת התפוח עוררתין (שה"ש ח ה), והווי שנאמר: כמראת הצבאת.

והוא

17. ההתייחסות הנכונה ליופי הגוף ולערכו היא אחד מהדברים המבדילים בין אור לחושך, בין ישראל לעמים.

בתפילה אומרים אנו: "אמת ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתוקן ומקובל וטוב" - חמישה עשר ערכים ורוחניים ומוסריים של אמת ויושר, עדינות ואצילות, אשר רק כשהם במלואם יש מקום להופעת הערך האחרון המוזכר שם - "ויפה". כל אותם ערכים נעלים הם הבניין האמיתי של המציאות, והם הבאים לבסוף לידי ביטוי אף ביופי החיצוני הגלוי.

שיא היופי, במלוא ביטויו השלם, מתגלה בחיי האומה הישראלית בבית-המקדש, "נויו של עולם", "בית תפארת אפאר". לפי רוב הקדושה המרוכזת ומתומצתת במקום השראת השכינה ובסדרי עבודת הקודש אשר בו, כן הולכת השלימות ומתפשטת עד להופעה החיצונית הנאה, של "מי שלא ראה בית המקדש כבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם", פאר שאינו שחצני ומנותק מכל טוהר אצילי, קדושה ומוסריות, אלא תוצאה טבעית מוכרחת של היופי הפנימי, של ההתאמה הנפלאה בין מרכיבי החיים כולם. לעומת טוהר היופי הישראלי מציינים חז"ל את היחס הנכרי ליופי, המהווה את הניגוד הגמור לבריאות הטבעית הישראלית.

במדרש עשרת הרוגי מלכות מסופר על בת הקיסר שחמדה את יופיו של רבי ישמעאל כהן גדול, וביקשה מאביה שיצוה "להפשיט את עור פניו כדי להסתכל בו במקום מראה". זו בדיוק הדוגמא ליופי המנותק מן המוסר, מערכי החיים וטהרתם, ועל-כן מנוגד אף אל החיים עצמם. הריגתו של רבי ישמעאל אינה מפריעה לבת הקיסר ואינה מקוממת אותה; כל שחשוב לה הוא היופי החיצוני שיקט ויפאר את קיר חדרה, אף אם יבוא בדרך של אכזריות נוראה שבפשיטת העור. בקשתה היא ביטוי מובהק ליופי שאינו תוצאת ההרמוניה הנפלאה שבין הפנים ובין החוץ, בין הגשמה ובין הגוף, כייאם יופי שכל חפצו וחשקו הוא התאוה הגסה חסרת הגבולות.

לא לחינם קבעו חכמים לומר מדרש זה בתפילה פעמיים בשנה, בשני הימים בהם מתבררת סגולתנו הישראלית מול רשעת הגויים: ביום-הכיפורים בו מאירה טהרת נשמתנו שמכוחה הבדילנו ד' אלוקינו מכל העמים, ובתשעה באב בו באים אנו חשבוני עם רשעות הגויים ואכזריותם.

והוא